

Världskonferensen om tobak:

Rökning det största hotet mot liv och hälsa

I samband med den elfte internationella konferensen om tobak och hälsa, som hölls i Chicago den 6–11 augusti, var både BMJs (British Medical Journal) [1] och JAMAs (The Journal of the American Medical Association) [2] utgåvor samma vecka heltäckande temanummer om tobak. Båda dessa tidskrifter, med koppling till de största läkarorganisationerna brittiska BMA och amerikanska AMA, har en lång tradition av intensivt, ibland aggressivt arbete för att tydliggöra tobaksskadornas stora betydelse för folkhälsan, sjukvården och för mänskligt lidande.

Detta ligger också i linje med att både BMA och AMA ser som sitt ansvar att föra läkarkårens talan i etiska frågor, verka för god utbildning och företräda patientens behov.

Starka organisationer

BMA och AMA är stora och starka organisationer med hundratusentals medlemmar. Att dessa organisationers vetenskapliga tidskrifter bidrar med varsitt heltäckande temanummer om forskningsfronten och kunskapsläget avseende tobaksskador, tobaksberoende, tobaksekonomi och tobakspolitik har stor betydelse. Det tydliggör att läkarkåren står bakom både kunskap, vetenskap och åtgärder mot detta, det största enskilda hotet mot liv och hälsa.

I Sverige är vi härvidlag mer försiktiga – det finns förvisso en rädsla att stöta sig med »oliktänkande». Läkartidningen har ändå haft över 150 olika artiklar och inlägg om tobak de senaste tio åren.

Författare

GUNILLA BOLINDER

med dr, överläkare, kliniskt kunskapscentrum, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

E-post: gubo@ks.se

Sammanfattat

- BMJ och JAMA gav kraftfullt stöd till det internationella tobaksförebyggande arbetet med utgivningen av varsitt temanummer om tobak, tobaksskador, tobaksberoende, tobaksekonomi och tobakspolitik i samband med världskonferensen om tobak och hälsa i Chicago.
- Årligen avlider över 4 miljoner människor i världen av rökningens skador. Stora marknadsföringsinsatser görs nu av tobakbolagen i u-länderna och i de forna kommunistländerna.
- WHO har som ett av sina huvudmål att samordna den internationella kampen mot denna växande epidemi.
- Läkarkåren bör med sin tyngd och vetenskapliga kunskap tydliggöra den stora betydelse som ett minskat tobaksbruk har för människors chanser att få leva friska.

Båda temanumren berömmar sig av att ha varit framsynta och publicerat vetenskapliga bevis för sambandet mellan rökning och lungcancer redan 1950. Det var det året som JAMA publicerade Levins och Goldsteins artikel som belyste detta samband [3]. Doll och Hill beskrev i BMJ epidemiologiska data avseende rökande engelska läkare och incidensen av lungcancer [4].

Imponerande överblick

Det mest imponerande är att i BMJs temanummer år 2000 är Sir Richard Doll (numera adlad) återigen en av författarna till en studie av hur rökstopp i olika åldersgrupper påverkar den ku-

mulativa risken för lungcancer. För att ha fem decenniers överblick över ett forskningsområde och fortfarande, vid nära 90 års ålder, delta i det vetenskapliga arbetet är man nog tvungen att både ha mycket goda gener och vara icke-rökare!

Det är också unika data han, tillsammans med statistikern och epidemiologen Richard Peto, har publicerat genom åren, bl a en mer än fyrtioårig uppföljning av de brittiska läkarnas rökrelaterade hälsa, som publicerades vid världskongressen om tobak år 1994 [5]. Ju längre uppföljningstiderna har blivit, desto tydligare har det framgått hur tobaksrökning dödar varannan konsu-

Rökningen har minskat i i-länderna, men ökar i u-länderna. Årligen avlider över 4 miljoner människor i världen av rökningens skador. Nu ser tobaksindustrin utvecklingsländerna som sin framtida målgrupp. Stora marknadsföringsinsatser görs i u-länderna och i de forna kommunistländerna.

FOTO: FIRST LIGHT/MEGAPIX

ment i förtid och hur rökstopp positivt påverkar den enskildes livsprognos.

145 miljarder i tobaksskadedeckning

BMJs temanummer pryds av en omslagsbild med en indonesisk inföding iklädd en Marlboro-tröja, en illustration av hur tobaksindustrin nu ser utvecklingsländerna som sin framtida målgrupp. Här presenteras också advokaten Stanley Rosenblatt, som genom sitt dedicerade arbete mot tobaksindustrin lett rättegången mot de amerikanska tobakbolagen, vilken resulterat i att ett skadedeckning på 145 miljarder dollar utdömts för tobaksindustrins delaktighet i rökrelaterad sjukdom och död. Detta domslut har fått många att lyfta på ögonbrynen – det är ju trots allt ganska välkänt att tobak inte är ofarligt.

Industrin förnekar sambandet

Är det då inte den enskildes ensak om han utsätter sig för faran? Själva skälet till stämningen och domslutet är dock att tobaksindustrin konsekvent har förnekat något som helst samband mellan rökning och sjukdom, medan man i själva verket har haft mycket god kännedom om dessa fakta och även aktivt agerat för att dölja och förtiga detta med en mycket smutsig affärsetik. För alla som sett den utmärkta dokumentärdramatiserade filmen »The insider», med bl a Al Pacino och Christopher Plummer i huvudrollerna, är de autentiska bilderna från amerikanska senaten med enhälligt förnekande tobaksdirektörer en mycket levande dokumentation av kollektiv hjärntvätt.

Självklart sparar nu inte tobaksindustrin på resurserna för att överklaga domslutet.

Lönsam prevention

Flera av BMJs artiklar belyser signifikanta framgångar med aktivt tobaksförebyggande arbete, t ex hur rökförbud i hemmiljön ökar ungdomars benägenhet att upphöra med sin rökning eller att

aldrig börja röka. Även JAMA publicerar data som visar att en rökfri hemmiljö och rökfria arbetsplatser tydligt minskar ungdomars rökning.

En randomiserad studie från ett låginkomstområde i Kalifornien beskriver hur information och råd till småbarnsmammor om hur passiv rökning påverkar barn leder till minskad rökexponering av barnen, mätt som urinkotinin (nedbrytningsprodukt av nikotin). Även i England har barns rökexponering studerats, och man kan konstatera att samhällsexponeringen för tobaksrök, mätt som kotinhalten hos barn från icke-rökare, har halverats sedan slutet av 1980-talet.

Höga ohälsotal i Danmark

Den mest deprimerande artikeln är en registerstudie från vårt grannland Danmark, där kvinnor har inte bara den högsta rökprevalensen av 87 länder utan också den högsta dödligheten i lungcancer och kronisk obstruktiv lungsjukdom i hela Europa, och där den förväntade livslängden för kvinnor är kortare än i andra länder med motsvarande levnadsstandard.

Ekonomi och politik

Analyser av olika samhällsåtgärders effektivitet vad avser rökprevalens görs regelbundet i

olika länder. En artikel om »The economics of global tobacco control» i BMJ visar att det förefaller odiskutabelt att prishöjningar och ökade tobaksskatter har en stor rökbegränsande betydelse i alla länder.

Insatser för massmedieinformation, rökslutarstöd med t ex gratis telefonrådgivning, stöd till ungdomsorganisationer och deras ledare och utveckling av bra undervisningsmaterial är var och en viktiga delar av ett samhälles nödvändiga moteld så länge tobaken finns lättillgänglig i samhället.

WHO-insatser

WHO-chefen Gro Harlem Brundtland, som också var en av huvudtalarna vid Chicagokonferensen, tar i JAMAs ledare upp tobaken som ett av de prioriterade områdena för Världshälsoorganisationens arbete. Detta mot bakgrund av att 4 miljoner människor dör av tobak årligen och att ökningen av tobaksbruket i utvecklingsländerna nu är snabb.

Hon ser fyra huvudskäl till att det tobakspreventiva arbetet har haft så små resurser och föga framgång hittills:

- Preventionen kommer oftast för sent.
- Det finns alltför många dubbla budskap i samhället.
- Det räcker inte att låta hälsovården vara ensam som aktivist.
- Insatserna görs alltför lokalt; global marknadsföring och reklam tystar enskilda länders initiativ.

Gro Harlem Brundtland har satsat mycket på nätverksbyggande, t ex »The Framework Convention Alliance», som engagerar främst icke-regeringsanknutna organisationer med målet att skapa internationell konsensus i det tobakspreventiva arbetet.

Vårdavgift på cigarettpaketen?

Tobak är ett unikt hot mot hälsan i ett samhälle som i övrigt inte brukar försumma möjligheterna att förbjuda po-

tentiellt livsfarliga produkter. Tobak är den enda produkt som saluförs lagligt och som leder till en för tidig död eller allvarliga skador om den används på »rätt» sätt. Alla andra livsstilsrelaterade vanor/attribut såsom snabba bilar, alkohol, sötsaker, mat eller sporter måste missbrukas, användas på fel sätt eller orsaka olyckshändelser för att vara skadliga.

Ingen realistisk politiker tror idag att det är möjligt att totalförbjuda tobaksbruket, trots hälsokonsekvenserna, men många andra insatser kan göras på det politiska planet för att väsentligt nedbringa skadorna. Tobaken borde t ex kunna motivera att en avgift, direkt avsedd för tobaksprevention och vård av tobaksskador, läggs på varje cigarettpaket. Om 1 krona per cigarettpaket gick till sådana ändamål skulle det inbringa ca 350 miljoner kronor, vilket är mer än 35 gånger så mycket som Folkhälsoinstitutet idag kan disponera för tobaksprevention.

På det sättet har man i USA finansierat intensiva tobaksförebyggande åtgärder i både Massachussets och Kalifornien. Där satsas mellan 30 och 60 kronor per medborgare på tobaksprevention, att jämföra med 3 kronor i Frankrike, 8 kronor i England och liknande låga summor i Sverige. Hos oss finns en tradition att principiellt undvika att öronmärka skatter. Den tobaksskatt på 7,4 miljarder kronor som idag tas in går till Finansdepartementet, inte till tobakspreventiva åtgärder eller vårdkostnader för tobaksskadade patienter.

Hur länge skall landstingen acceptera att tobaksindustrin och staten tar in vinster och skatt, medan landstingen får stå för kostnaderna?

Många organisationer

Vid internationella jämförelser av rökvanor ligger Sverige mycket väl till och är ett av de få länder som uppnått WHO:s mål för år 2000: att mindre än 20 procent av befolkningen är rökare.

I Sverige finns mycket av det nätverksarbete som WHO efterlyser, dvs organisationer som samarbetar i det tobakspreventiva arbetet. Här ingår Läkare mot tobak, Tandvård mot tobak, Sjuksköterskor mot tobak, Lärare mot tobak, Farmaci mot tobak, Cancerfonden, Hjärt-Lungfonden, patientorganisationer, Folkhälsoinstitutet m fl. Dessutom har Sverige en närmast heltäckande mödrahälsovård och barnhälsovård, som gör nationella utbildningsinsatser möjliga på ett helt annat sätt än i andra länder.

Hjälp människor att sluta röka!

Det påpekas ofta att det viktigaste målet är att övertyga unga människor om att de inte skall börja röka. Det är dock också viktigt att inse att den insats som kan nedbringa antalet individer som kommer att bli sjuka och dö i tobaksskador under de närmaste 50 åren är att förmå rökare att sluta röka. Det är först under seklets andra hälft som dagens unga blir patienter.

Därför är det så viktigt att alla aktiva läkare också arbetar målmedvetet för att hjälpa människor att sluta röka.

Referenser

1. Towards a smoke free world. BMJ 2000; 321: 309-92.
2. JAMA 2000; 284: 655.794.
3. Levin ML, Goldstein H, Gerhardt PR. Cancer and tobacco smoking: a preliminary report. JAMA 1950; 143: 336-8.
4. Doll R, Hill AB. Smoking and carcinoma of the lung. Preliminary report. BMJ 1950; ii: 739-48.
5. Doll R, Peto R, Wheatley K, Gray R, Sutherland I. Mortality in relation to smoking: 40 years' observation on male British doctors. BMJ 1994; 309: 901-11.